

УДК: 338.47

SHAHARLARDA TRANSPORT VA LOGISTIKA XIZMATLARINING AMAL QILISH SHARTLARI

Kenjaeva B. O.

*katta o'qituvchi, transport logistikasi kafedrasini,
Toshkent Davlat Transport universiteti,
O'zbekiston Respublikasi, Toshkent shahri*

Annotatsiya: maqolada shahar transport va logistika tizimlarining shahar hayotining asosiy jihatlariga ta'siri tahlil qilinadi: ijtimoiy, ekologik va iqtisodiy. Transport infratuzilmasini optimallashtirish jarayonida shaharlar duch keladigan hozirgi qiyinchiliklar va imkoniyatlar o'rganilmoqda. Innovatsion yondashuvlarning roli, transportning har xil turlarini birlashtirish zarurati, shuningdek transport tizimlarining ekologik ta'sirini kamaytirish strategiyalariga alohida e'tibor qaratilmoqda. Dunyoning turli mamlakatlarida amalga oshirilgan muvaffaqiyatli shahar tashabbuslarining misollari integratsiyalashgan va barqaror yondashuvlar sog'lom, arzonroq va samaraliroq shahar muhitini yaratish orqali shahar hayoti sifatini qanday sezilarli darajada yaxshilashi mumkinligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: shahar logistikasi, transport tizimlari, barqarorlik, transport innovatsiyasi, iqtisodiy ta'sir, ijtimoiy farovonlik, ekologik barqarorlik, integratsiyalashgan yondashuv.

CONDITIONS FOR OPERATING TRANSPORT AND LOGISTICS SERVICES IN CITIES

Kenjaeva B. O.

*Senior Lecturer, Department of Transport Logistics,
Tashkent State Transport University,
Republic of Uzbekistan, Tashkent*

Abstract: the article conducts an analysis of the impact of urban transport and logistics systems on key aspects of city life: social, environmental, and economic. The current challenges and opportunities faced by cities in the process of optimizing transport infrastructure are examined. Special attention is given to the role of innovative approaches, the necessity of integrating various modes of transport, and strategies for reducing the ecological impact of transport systems. Examples of successful urban initiatives implemented in various countries around the world demonstrate how integrated and sustainable approaches can significantly improve the

quality of urban life, contributing to the creation of a healthier, more accessible, and efficient urban environment.

Keywords: urban logistics, transport systems, sustainable development, transport innovations, economic impact, social welfare, ecological sustainability, integrated approach.

Kirish

Faol urbanizatsiya va shahar infratuzilmalariga bosimning oshishi sharoitida shahar transport va logistika tizimini optimallashtirish masalasi alohida dolzarb bo'lib qolmoqda [1]. Ushbu tizim shaharlarning iqtisodiy samaradorligi, ijtimoiy farovonligi va ekologik barqarorligiga ta'sir qiluvchi shahar muhitining muhim tarkibiy qismidir [2]. Ushbu maqolada biz transport va logistika sohasidagi innovatsiyalar shahar hayotini yaxshilashga qanday hissa qo'shishi va mavjud muammolar va muammolarni hal qilish uchun qanday strategiya va amaliyotlarni qo'llash mumkinligini o'rganamiz. Shahar transport va logistika tizimlarini rivojlantirishga integratsiyalashgan va barqaror yondashuvlar shahar aglomeratsiyalarining yanada uyg'un va samarali ishlashini qanday ta'minlashi mumkinligini ko'rib chiqing, dunyoning turli mamlakatlaridagi misollarni ko'rib chiqing va ushbu tizimlarni yanada rivojlantirish va takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar bering.

Usullari

Shahar transport-logistika tizimlarini har tomonlama tahlil qilish uchun biz foydalanadigan tadqiqot usullariga quyidagilar kiradi: shaharlarning transport-logistika tizimlari bilan bog'liq ilmiy nashrlar, hisobotlar va tadqiqot ishlarini o'rganish va umumlashtirish. Bu sizga nazariy asosni o'rnatishga va ushbu sohadagi asosiy tendentsiyalar va muammolarni aniqlashga imkon beradi.

Natijalar

Shahar transport va logistika tizimlari shaharlarning ijtimoiy, ekologik va iqtisodiy muhitiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ushbu tizimlar nafaqat odamlar va tovarlarning harakatlanishini ta'minlabgina qolmay, balki shaharsozlik, iqtisodiy rivojlanish, ijtimoiy farovonlik va shahar atrof-muhit barqarorligiga ham ta'sir qiladi [3]. Shahar transport va logistika tizimlari iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy muhitga ijobiy ta'sir ko'rsatishi uchun bir qator shartlarga rioya qilish kerak. Ushbu shartlarni har bir bo'lim kontekstida ko'rib chiqing:

1. Shahar transport tizimlarining iqtisodiy ta'siri

1.1. Transportda samaradorlik va innovatsiyalar

Shahar transport tizimining samaradorligi shaharning iqtisodiy farovonligi uchun muhim ahamiyatga ega. Marshrutlarni optimallashtirish uchun GPS va avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari kabi innovatsion texnologiyalarni qo'llash tovarlarni etkazib berishni tezlashtirish va logistika xarajatlarini minimallashtirishda muhim rol o'ynaydi [4]. Ushbu yaxshilanishlar yuklash va tushirish vaqtini qisqartiradi

va xatolar ehtimolini kamaytiradi, shu bilan mahalliy biznesning raqobatbardoshligini oshiradi va investitsiyalarni jalb qiladi. Bundan tashqari, transport infratuzilmasini rivojlantirish mehnat resurslarining mavjudligini yaxshilaydi, ish bilan ta'minlash imkoniyatlarini kengaytiradi va ishsizlik darajasini pasaytirishga yordam beradi [5]. Shuningdek, u tegishli sohalarga, jumladan, qurilish va turizmga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, qo'shimcha ish o'rinlari yaratadi va iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi.

1.2. Transport tizimlarini birlashtirish

Har xil turdagi er usti transportining samarali o'zaro ta'sirini ta'minlaydigan integratsiyalashgan transport tizimlarini yaratish qulaylikni yaxshilash va shahar muhitida harakatlanish vaqtini qisqartirishning muhim jihati hisoblanadi. Jamoat transporti, shaxsiy va tijorat transportining integratsiyasi shahar harakati samaradorligini oshiradi va transport va uglerod chiqindilarini kamaytirishga yordam beradi [7]

Таблица 1

Transport va logistika tizimlarida muvaffaqiyatli iqtisodiy tashabbuslarga misollar

Kategoriya	Loyiha/ Dastur	Shahar/ Mamlakat	Tavsif
Samaradorlik va innovatsiyalar	Smart Nation	Сингапур	Aqlli transport tizimlarining integratsiyasi, shu jumladan moslashuvchan transportni boshqarish va elektron yo'l haqini to'lash tizimlari.
	Mobility as a Service (MaaS)	Хельсинки, Финляндия	Sayohatlarni rejalashtirish va to'lashni osonlashtirish uchun turli xil transport turlarini yagona raqamli platformaga birlashtirish.
	TransMilenio	Богота, Колумбия	Shaharda harakatchanlikni yaxshilaydigan samarali tezyurar avtobus tizimi.
Infratuzilma investitsiyalari	Crossrail	Лондон, Великобритания	Shahar tumanlari va shahar atrofi o'rtasida transport aloqasini yaxshilash uchun temir yo'l infratuzilmasini rivojlantirishning yirik loyihasi.
	Grand Paris Express	Париж, Франция	Shahar markazi va shahar atrofi o'rtasidagi transport va aloqani yaxshilash uchun metropolitenni keng kengaytirish.
	Shanghai Maglev Train	Шанхай, Китай	Shahar markazini xalqaro aeroport bilan bog'laydigan yuqori tezlikdagi

Kategoriya	Loyiha/ Dastur	Shahar/ Mamlakat	Tavsif
			magnitolivitatsiya sayohati.
Har xil transport turlarini birlashtirish	Copenhagen's Bicycle Infrastructure	Копенгаген, Дания	Velosipedchilar uchun infratuzilmani rivojlantirish, velosiped transportining umumiy transport tizimiga integratsiyalashuviga ko'maklashish.
	Istanbul's Integrated Transport Network	Стамбул, Турция	Shahar bo'ylab sayohat qilishni osonlashtirish uchun dengiz, quruqlik va temir yo'l transport tizimlarini birlashtirish.
	Oyster Card System	Лондон, Великобритания	Yo'lovchilarga bitta karta orqali turli xil jamoat transportidan foydalanishga imkon beradigan elektron to'lov tizimi.

2. Shahar transport tizimlarining ijtimoiy ta'siri

2.1. Mavjudligi va ko'p qirraliligi

Arzon va samarali transport tizimi shahar aholisining ijtimoiy farovonligida hal qiluvchi rol o'ynaydi. Zaif guruhlariga, shu jumladan qariyalar, nogironlar va kam ta'minlangan aholiga alohida e'tibor berilishi kerak. Ular uchun jamoat transporti ko'pincha mavjud bo'lgan yagona transport vositasidir va uning mavjudligi ijtimoiy muassasalarga, shu jumladan ta'lim, sog'liqni saqlash va madaniy markazlarga kirish uchun muhimdir [8].

2.2. Transport stressini kamaytirish

Tirband bo'lgan yo'llar, to'xtash muammolari va tez-tez tirbandliklar aholining stress darajasini oshiradi, bu esa jamoat salomatligiga salbiy ta'sir qiladi. Transport infratuzilmasini yaxshilash va jamoat transporti yo'nalishlarini optimallashtirish ushbu salbiy omillarni sezilarli darajada kamaytirishi mumkin.

2.3. Ijtimoiy integratsiya va xizmatlarning mavjudligi

Shahar transport tizimlari aholining ijtimoiy integratsiyasida muhim rol o'ynaydi, geografik izolyatsiyani yo'q qiladi va chekka hududlarning shahar markazi bilan aloqasini ta'minlaydi. Bu kam ta'minlangan va marginal guruhlar uchun alohida ahamiyatga ega bo'lgan ish joylari, ta'lim muassasalari va ijtimoiy xizmatlarga kirishni osonlashtiradi. Bundan tashqari, transport aloqalarining kuchayishi ijtimoiy aloqalarni mustahkamlash va shaharning madaniy boyishiga hissa qo'shish orqali ijtimoiy o'zaro ta'sir va madaniy almashinuvni rag'batlantiradi [9].

Таблица 2

Transport va logistika tizimlarida muvaffaqiyatli ijtimoiy tashabbuslarga

misollar

Kategoriya	Loyiha/ Dastur	Shahar/ Mamlakat	Tavsif
Mavjudligi va ko'p qirraliligi	Vienna's Public Transport	Вена, Австрия	Dunyodagi eng arzon va qulay jamoat transporti tizimlaridan biri, shu jumladan past qavatli tramvaylar va avtobuslar.
	Accessible Transport in Cologne	Кёльн, Германия	Kam harakatlanadigan aholi uchun jamoat transporti imkoniyatlarini yaxshilash dasturi.
	The Tactile Paving System	Токио, Япония	Ko'zi ojiz va ko'zi ojiz odamlarning jamoat transportida harakatlanishini osonlashtiradigan taktil yulka tizimi.
Xavfsizlik va qulaylik	Tokyo's Public Transport Safety	Токио, Япония	Qattiq standartlar va transport parkining doimiy yangilanishi tufayli jamoat transportida yuqori darajadagi xavfsizlik va qulaylik.
	Seoul's Green Transport Zones	Сеул, Южная Корея	Ifloslanishni kamaytirish va xavfsizlikni yaxshilash uchun yashil transport zonalarini yaratish
	Bus Rapid Transit (BRT) in Curitiba	Куритиба, Бразилия	Yo'lovchilarning xavfsizligi va qulayligini oshiradigan innovatsion tezkor avtobus transporti tizimi.
Ijtimoiy integratsiya va xizmatlarning mavjudligi	Portland's TriMet	Портленд, США	Butun aholi uchun asosiy xizmatlardan qulay foydalanish imkonini beruvchi integratsiyalashgan transport tizimi.
	The Gautrain in Johannesburg	Йоханнесбург, ЮАР	sh joylari va muassasalarga kirishni osonlashtiradigan temir yo'l tizimi.
	Barcelona's Urban Mobility Plan	Барселона, Испания	Transport tizimini takomillashtirish orqali mavjudlik va ijtimoiy integratsiyani yaxshilashga qaratilgan mobillik rejasi

3. Shahar transport tizimlarining ekologik ta'siri

3.1. Barqaror rejalashtirish

Barqarorlik tamoyillariga asoslangan transport infratuzilmasini rivojlantirishning uzoq muddatli rejalarini ishlab chiqish va amalga oshirish nafaqat yangi transport

ob'ektlarini qurishni, balki mavjud infratuzilmani modernizatsiya qilishni ham nazarda tutadi. Ushbu yondashuvning maqsadi transport tizimlarining samaradorligi va barqarorligini oshirish, shu jumladan uglerod izini kamaytirish va yashil texnologiyalarni birlashtirishdir.

Muhokama

1. Maqolada transportning mavjudligi va ko'p qirraliligi ijtimoiy farovonlikka qanday ta'sir qilishi yoritilgan. Vena jamoat transporti kabi dasturlar aholining barcha qatlamlari uchun transport vositalarining mavjudligini yaxshilashga misoldir.

2. Elektr avtobuslari va gibrid avtomobillar kabi ekologik toza transport turlariga o'tish shaharlarning uglerod izini kamaytirishga yordam beradi. Los-Anjelesdagi Electric Bus Fleet kabi dasturlar ushbu tendentsiyani ta'kidlaydi.

Xulosa

Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, integratsiyalashgan shahar transport va logistika tizimlari shaharlarning barqaror rivojlanishida muhim rol o'ynaydi. Innovatsion yondashuvlar, infratuzilmaga yo'naltirilgan investitsiyalar va turli transport turlarining integratsiyasi shaharlarning iqtisodiy samaradorligi, ijtimoiy farovonligi va ekologik barqarorligini sezilarli darajada yaxshilashi mumkin. Turli mamlakatlarning misollari ushbu strategiyalarning muvaffaqiyatini namoyish etadi va shahar transport tizimlarini yanada rivojlantirish va takomillashtirish modelini taqdim etadi.

Использованные источники:

1. Каточков В. М., Савин Г. В. Развитие транспортно-логистической системы города в аспекте парадигмы устойчивого развития //Логистика: форсайт-исследования, профессия, практика. – 2020. – С. 113-118.

2. Арифджанова Н. З. Совершенствование логистической системы управления общественным транспортом в условиях города //Экономика и социум. – 2021. – №. 5-2 (84). – С. 702-708.

3. Назарова В. Х. Современные тенденции развития городского пассажирского транспорта //Экономика и социум. – 2022. – №. 12-1 (103). – С. 789-794.

4. Кенжаева Б. О. Инновационная логистика в системе управления пассажирскими перевозками //Journal of new century innovations. – 2023. – Т. 29. – №. 6. – С. 8-11.

5. Сафронов К. Э. Доступность как фактор развития экономики //Вестник Сибирской государственной автомобильно-дорожной академии. – 2010. – №. 17. – С. 80-86.

6. Старов Н. Н. Теория и практика использования инвестиционного мультипликатора при обосновании целесообразности развития транспортной инфраструктуры //автореф. дисс. канд. эконом, наук/НН Старов. – 2000.

7. Арифджанова Н. З. Применение искусственного интеллекта для оптимизации маршрутов транспорта //Universum: технические науки. – 2023. – №. 5-4 (110). – С. 10-12.

8. Ерзнкян Б. А., Фонтана К. А. Современная городская политика и перспективы реализации концепции «умного города» //Проблемы рыночной экономики. – 2022. – №. 1. – С. 58-81.

9. Кофейников В. В., Калимуллин Р. Ф. Анализ факторов, влияющих на качество услуг городского общественного транспорта //Научный Лидер. – 2021. – №. 14. – С. 16.

10. Макарова И. В., Хабибуллин Р. Г., Габсалихова Л. М. Применение низкоуглеродных видов транспорта: возможности и перспективы //Современные проблемы науки и образования. – 2014. – №. 4. – С. 135-135.